
Bírói modor a tárgyalóteremben

Bódiné Beliznai Kinga*

*Tu es iudex, ne quid accusandus sis, vide.
(Terentius)*

1. „Illemteljes, nyugodt, higgadt és előzékeny bánásmód”

Az elsőfolyamodású bíróságok számára 1872 áprilisában kibocsátott szolgálati utasítás kimondta, hogy a bíróknak és a bírósági hivatalnokoknak „illemteljes, nyugodt, higgadt és előzékeny” módon kell viselkedniük az előttük megjelenő peres felekkel. Az e rendelkezés ellen vétőket megintették, „többszöri ismétlés vagy durvaság esetében” pedig fegyelmi eljárás indulhatott a jogsértő bíró ellen.¹ Az 1874-ben és az 1891-ben kiadott bírói ügyviteli szabályok hasonlóan intézkedtek a felekkel való bánásmód vonatkozásában.²

Az utasításokban foglaltak ellenére mégis akadtak „oly jogsáfárok”, akik a jogkereső közönséggel, illetve ügyvédekkel szemben „indulatjaiknak szabad folyást” engedtek,³ és nem ritkán heves bírói kifakadásokat és nagyfokú türelmetlenséget kellett a feleknek és képviselőiknek elszenvedniük. A bírósági tárgyalóterekben mindennaposak voltak az éles szóváltások, a jó modort teljes mértékben nélkülöző összeszólalkozások a tárgyalásvezető bíró és az ügyész, sőt nem egyszer a tanúk között is, nem beszélve a bírói tekintéllyel össze nem férő szófordulatok használatáról.⁴ Előzékenységnek nyoma sem volt, holott „a művelt modort” elengedhetetlen bírói kelléknek tekintették.

* Egyetemi docens, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Magyar Állam- és Jogtörténeti Tanszék.

¹ Az igazságügyminiszternek 1872. évi ápril 4-kén 4010. sz. a. kelt rendeletével kibocsátott szolgálati utasítás. Az elsőfolyamodású bíróságok számára

² A magy. kir. igazságügyminiszternek 1874. évi október hó 15-én 3436/I. M. E. 1874. szám alatt kelt rendelete a bírói ügyvitel tárgyában, illetve a m. kir. igazságügyminiszternek 4291/I. M. E. számú rendelete, a bírói ügyviteli szabályok kiadása tárgyában (1891)

³ H. Gy.: A művelt modor elengedhetetlen bírói kellék, *Törvényészeti csarnok*, 1876. augusztus 29., 18. évf., 66. szám, 264. o.

⁴ Csak néhány kifejezés, amely sajnálatos módon olykor-olykor kicsúszott bíróink száján: Hallgasson! Fogja be a száját! Lecsukatom! Nem vagyok reá kíváncsi! Takarodjon ki! – „s ez így megy – tette hozzá Fényes László – és ámulva teheted föl magadban a kérdést: külföldön nem szolgáltatnak-e igazságot, hogy ott mindezt nem hallod, vagy egy idegen világrészbe jutottál, ahol a bírák idegeit vexírporról kefélik, viszont aki a bírói épület kapuján belép, azt előbb az összes gonoszítottak

A bíróval szembeni elvárás sokszor valóban embert próbáló, hiszen a tárgyalás folyamán mindvégig meg kell őriznie nyugodtságát és méltóságát, esetleges gúnyolódásra vagy éppen agresszív modorra a felek elfogadhatatlan magatartása sem jogosítja fel. A tárgyalásvezetés során, ha valamely túlkapást vagy helytelenséget kell megfékeznie, számtalan eszköz áll rendelkezésére: kitaníthat, meginthet, rendre utasíthat, megbírságozhat, megvonhatja a szót, sőt indokolt esetben el is távolíthat bárkit a tárgyalás színhelyéről. Ha a bíróság „maga esik ki azon hangból, a melyet használnia kellene, akkor a bíróság méltósága nem reparált sérelmet szenved még akkor is, ha az erélyes fellépés a tárgyaló bíró személyének tekintélyét emelni látszott”.⁵ Ha a bíró indulatos és türelmetlen, akkor magatartásával tulajdonképpen az általa hozott ítélet megbízhatóságának egyik garanciáját veti vissza.

A Budapesti Ügyvédi Kamara 1894. évi jelentésében úgy látta, hogy „indulatos kitérések, helyén nem való megjegyzések, néha túlságos kedélyeskedés az, mely a legnagyobb tarkaságban vonul keresztül a tárgyaló termeken”. E visszás állapotok okát részben abban látták, hogy Magyarországon a bírósági tárgyalások nélkülözték „a kellő ünnepélyes formát és díszet”. Míg több külföldi bíróságon az eljáró bírói tanács tagjai együtt, ünnepélyesen vonultak be a tárgyalóterembe, addig nálunk nem volt ritka, hogy a bírók „egyenkint szállingóznak be s foglalják el helyeiket”. Utaltak arra is, hogy nálunk egységes bírói öltözék híján „hétköznapiasság ömlik el az egész tárgyaláson”. A XIX. század végén Angliában és Franciaországban már megszokott talár „külső jele annak, hogy az illetők mily funkcióban járnak el”, és „sok olyantól megóvjá őket [...], a mi nálunk az igazságszolgáltatás komolyságát és méltóságát nem kis mértékben veszélyezteti”.⁶

Úgy tűnik, hogy a helyzet nem sokat javult az elkövetkezendő években sem, mivel a Budapesti Ügyvédi Kamara három évvel későbbi jelentésében sajnálatos módon még mindig arról írt, hogy a bírósági tárgyalótermekből hiányzik a komoly méltóság, a kellő nyugodtság, mintha „a kor ideges szelleme a bírósági tárgyalásokra is átragadt volna”. A tekintélyt a szenzáció helyettesítette, az izgalmasabb büntetőperek

„színházat pótló ingyen látványossággá alakulnak át, melyre tömegesen tódul a közönség, hogy idegeit izgassa, a hol, midőn a vádlott kínos vergődése már többé nem hat, koronként újabb izgató látványul a tárgyalás tényezőinek, elnöknek, bírának, ügyésznek, ügyvédnek és szakértőknek egymás iránt tanúsított türelmetlenségéből eredt izgatott szóváltása adják meg a változatosságot. S a hírlapi tudósításokban éppen ezek a mozzanatok, mint a tárgyalás különösen érdekes és pikáns részei, bőven tárgyaltatnak, természetesen a nevekkel kapcsolatosan, a mi az

mártásában pácolják meg”? Fényes László: A bírósági tónus, *Népszava*, 1926. július 28., 54. évf., 168. szám, 5. o.

⁵ Justus [Káplány Géza]: Bírói indulatosság, *Jogtudományi Közöny*, 1893. november 3., 28. évf., 44. szám, 353-354. o.

⁶ A budapesti ügyvédi kamara jelentéséből, *Ügyvédek Lapja*, 1894. március 24., 11. évf., 12. szám, 6. o.

emberi gyengeséget csak sarkalja hasonló névforgalommal járó összeütközések keresésére”.⁷

A Budapesti Ügyvédi Kamara úgy látta, hogy a tárgyalási modor már-már az igazságszolgáltatás és a jogvédelem célját veszélyeztette. Véleményük szerint a kialakult rossz gyakorlaton a tárgyalásvezető bírák változtathatnak. Ehhez azonban nem elegendő a jogi képzettség, hanem „kell, hogy azok komoly, tárgyilagos férfiak is legyenek, kiknek egyéniségéből az ügy iránti szeretet árad ki, kiknek nincsen szükségük erőszakoskodásokra, fenyegetésekre, hanem a kiknek egyénisége önként serkent tiszteletre”.⁸ Természetesen az ügyvédi kar kötelessége is, hogy a jogi képviselők modorukkal előmozdítsák a tárgyalások komolyságát. A nem megfelelő tárgyalótermi stílus, „a felek durva leszólása, a tanúknak kényelmes sértegetése és a kaszárnya-stylus minél nagyobb kultusza” a járásbírókat sem kímélte.

„Ha valamely hazai viszonyainkkal ismeretlen külföldi ember a korai délelőtti órákban belépne egy-egy fővárosi járásbírónak tárgyalási szobájába, mindent elhinne, csak azt nem, hogy Themis istenasszony dicső hajlékában tartózkodik. És ezt a benyomást nem csupán a fővárosi bírósági szobák valóban szégyenletes szűk volta kelti, de főleg okozza a tárgyaló bírónak az a sokszor leírhatatlan, hangos, szenvedélyes kiabálása, mellyel a hozzá utalt peres felek fejébe beveri az igazság igéit.”⁹

A tárgyalásvezetési modortalanság helyett a kellő jogtudás, az izgalom- és szenvedélymentes munkálkodás szolgálná a helyes ítélezést. Az *Ügyvédek Lapja* szerint azon – szerencsére csekély számú – „idegbeteg, vagy csak amolyan divatos idegességben” szenvedő járásbírókat, akiknél a fent említett sajnálatos esetek előfordulnak, nyugdíjazni kellene, hiszen az efféle „temperamentum” összeegyeztethetetlen a bírói méltósággal.¹⁰ Az alábbi diskurzus a budapesti kir. járásbírószobán zajlott le a bíró és védő között, amelyet az eset szemtanúja, a tárgyalóteremben jelenlévő egyik ügyvéd jegyzett le és tett közzé:

„Bíró: (Tanút hallgat ki, jegyzi a vallomást. A sarokban két ügyvéd csendben érkezik. A teremben 8–10 fél van jelen.) Csendet kérek, ha diskurálni akarnak, akkor menjenek ki.

Egyik ügyvéd: Bocsnát, egyezésen törjük a fe...

Bíró: Kérem hallgasson, itt nincs szava. (Eközben bejön egy ügyvéd, nem égő szivart, kalapot, aktát tesz az asztal végére.) Kérem tessék a szivart onnan eltenni, az nem szivartartó.

Ügyvéd: Bocsnát, de nem ég.

Bíró: Tessék a szivart onnan eltenni, vagy hagyja el a termet. (Feleletre nem vár, megesketi a tanút s aláírta vele a jegyzőkönyvet. Eközben a beálló pauzát az utóbb megjelent ügyvéd fel akarja használni. Egy kérdést tegyen a bírónál valami ügyben.)

⁷ A budapesti törvénykezés, *Magyarország*, 1898. március 25., 5. évf., 84. szám, 10. o.

⁸ Uo.

⁹ Brutalitások bírói székéből, *Ügyvédek Lapja*, 1903. szeptember 12., 20. évf., 37. szám, 2. o.

¹⁰ Uo.

Ügyvéd: Bíró úr kérem abban a tegnapi tárgyalás ügyben méltóztatott mondani, hogy ma, ha ide...

Bíró: Kérem tárgyalok.

Ügyvéd: De bocsánat, éppen bíró úr méltózta...

Bíró: (Indulatosabban) Látja, hogy tárgyalok, ne lármázzon!

Ügyvéd: (Csodálattal e modor felett, visszavonul. A jegyző gúnyosan mosolyog. A bíró újra elővesz valami ügyet.)

Ügyvéd: (Halkan a jegyzőhöz) Ugyan jegyző úr kérem, kegyed is tudni fogja...

Jegyző: (Halkan) Ne beszéljen hozzám ügyvéd úr, mert kiutasítja önt...

Bíró: (Észrevéven a dolgot) Hát magának nem elég, ha egyszer megmondják, hogy most nincs értesítés? Nem tud olvasni? Kint a tábla az ajtón, mindenki láthatja. Most pedig hagyja el a termet.¹¹

Sajnos előfordult az is, hogy a tárgyalásvezető bíró szinte folyamatosan kritizálta a peres felet képviselő ügyvéd által elmondottakat, sőt kelletlenkedő, bántó megjegyzéseket használt. „A 'vénesszony' kifejezés a védővel szemben még enyhe szellemeskedésnek mondható.” – kommentálta a *Jogtudományi Közlöny*. A büntető járásbíró egyik albirájáról jegyezték fel 1905 őszén, hogy az egyik tárgyalás alkalmával rászólt a vádlottra, hogy ne beszéljen olyan sokat. A vádlott erre csendesen csak annyit mondott: „védekezni csak szabad”, mire az albíró azon nyomban rendbírással sújtotta őt. Egy polgári járásbíró albíró pedig azért utasított rendre egy ügyvédet, mert az helytelenül – nyilvánvalóan jóhiszemű tévedésből – azt állította, hogy valamely tényállítást már korábban jegyzőkönyvbe foglaltak.¹² Nem fér kétség ahhoz sem, hogy a bírói székblől

„a sérthetetlen palást oltalma alatt a védtelen felekhez vagy tanúkhöz intézett élcélődés vagy trivialis éppúgy ízléstelenség, mint gyávaság. Az a polgári bíró, aki a felekkel komázik, nem az ügyvédeket tiszteli meg, hanem a saját emelvényét süllyeszti alá, azt a büntetőbíró pedig, aki a vádlott szociális nyomorúságával szemben a maga ötletességét csillogtatja, kegyetlensége teszi méltatlanná a bírói tisztre.”¹³

Juhász Andor, aki frissen kinevezett ítélőtáblai elnökként 1915. augusztus 7-én elhangzott székfoglalójában úgy fogalmazott, hogy „vezetői működésemben [...] arra fogok törekedni, hogy a felügyeletemre és vezetésemre bízott bíróságok önzetlen, buzgó és szakavatott munkásságuk révén állandóan részesei maradjanak a jogkereső közönség osztatlan bizalmának és tiszteletének”,¹⁴ 1916 végén az igazságügy-miniszter kezdeményezésére a bíróságok vezetőihez intézett körrendeletben kifogásolta és elutasította „az elnöki szellemeskedést”.

¹¹ Sincerus: *Modor a tárgyalási teremben, Ügyvédek Lapja*, 1890. december 13., 7. évf., 51. szám, 2-3. o.

¹² A tárgyalási modor, *Jogtudományi Közlöny*, 1905. december 1., 40. évf., 48. szám, 395. o.

¹³ Az elnöki szellemeskedés, *Jogtudományi Közlöny*, 1916. december 24., 51. évf., 52. szám, 471. o.

¹⁴ A budapesti kir. ítélőtábla elnöki állásának elfoglalása alkalmával a kir. ítélőtáblának 1915. évi augusztus hó 7. napján tartott teljesülésében elmondott beszéd. Juhász Andor: *Beszédek – elmondotta dr. Juhász Andor a vezetésére bízott királyi bíróságok (a budapesti kir. törvényszék, a budapesti kir. ítélőtábla és a m. kir. Kúria) teljesüléseiben s más ünnepélyes alkalmakkor*, Budapest, Országos Bírói és Ügyészi Egyesület, 1935, 47-48. o.

2. A „goromba” bírók

2.1. Támadások Zsitvay Leó budapesti kir. büntető törvényszéki elnök ellen. Zsitvay Leó¹⁵ ellen már 1895-ben megkezdődtek a parlamenti támadások, különösen politikai és sajtóperekben követett tárgyalási modorát kifogásolták. Az országgyűlési képviselők részéről elhangzott észrevételek nyomán a panaszok ügyében a budapesti kir. ítélőtábla vizsgálatot is lefolytatott.

A budapesti kir. büntető törvényszék Zsitvay elnökletével 1895. február 4-én kezdte meg a *Pesti Napló* sajtóperének¹⁶ tárgyalását. Az elnök bírósági tónusa ellen emelt szót Issekutz Győző¹⁷ a képviselőház 1895. február 8-i ülésén. Mint mondta, amikor az egyik tanú vallomást tett, Zsitvay „rátámadt: vigyázzon, ön fejével játszik, a törvény óriási hatalmat adott kezeimbe, azonnal letartóztathatom”. A képviselő szerint „ilyen szavakat csak Haynau vérebei mondhattak”.¹⁸

1896 márciusában az igazságügyi tárca költségvetési vitája során baloldali képviselők intéztek heves támadást a törvényszéki elnök ellen. Az 1896. március 10-i ülésen Visontai Soma beszéde közben, amelyet a költségvetés kapcsán elsősorban Erdély Sándor igazságügy-miniszterhez intézett, „közbekialtások pergőtüze hangzott el Zsitvay ellen”, főként büntető törvényszéki elnökké való kinevezését kifogásolták. Az igazságügy-miniszter igyekezett lecsillapítani a kedélyeket, és arra kérte a képviselőket, hogy legalább a bíróságokat ne bántsák, „mert mi marad Magyarországon rágalmazatlanul, ha a bíróságok tekintélyét is aláássák”.¹⁹

Másnap, március 12-én a vita tovább folytatódott, annak javarésze Zsitvay személye körül forgott. Ugron Gábor hosszasan taglalta a törvényszéki elnök tárgyalási tónusát, konkrét jogesetekre is utalva:

¹⁵ (*zsitvateói*) Zsitvay Leó (Vukovár, 1841. február 16. – Budapest, 1915. május 26.) jogi tanulmányai befejezése után előbb Pesten volt ügyvéd, majd 1867-től Moson vármegye tiszti főügyésze. 1871-től a magyaróvári, 1876-tól a pozsonyi kir. törvényszék ügyésze, 1886-tól a szombathelyi kir. törvényszék elnöke. 1891-től a budapesti kir. büntető törvényszék másodelnöke, 1895-től elnöke. 1909-től 1913-ig kúriai tanácselnök. Jogirodalmi munkásságának kiemelkedő művei az 1900-ban megjelent *A magyar sajtójog mai érvényében*, illetve az 1909-ben kiadott *A büntetőtörvénykönyv novellája* című monográfiák.

¹⁶ Az ügy röviden a következő: A *Pesti Napló* 1892-ben közzétette azokat a táviratokat, amelyeket a takarmány kiviteli tilalom kapcsán a Külügyminisztérium és a magyar földművelésügyi miniszter váltottak egymással. Mint később kiderült, a táviratokat a Földművelésügyi Minisztérium egyik díjnoka, Oszoly Géza vitte el másolatban a *Pesti Napló* szerkesztőségébe, ahol 15 forint jutalmat kapott. A budapesti büntető törvényszék megbízta Czárán István központi vizsgálóbíró, hogy a *Pesti Napló* szerkesztőségétől szerezze meg az eredeti kéziratot, hogy ennek révén megtudja, ki árulta el a hivatali titkot. Ifj. Ábrányi Kornél országgyűlési képviselő, a lap volt felelős szerkesztője, aki képviselői immunitásának és a sajtószabadságnak megsértését látta az eljárásban, ellenszegült a vizsgálóbírónak, és – állítólag – revolvert is fogott rá. Az ügyben lefolytatott vizsgálat azzal végződött, hogy Oszoly Gézát megvesztegetés bűntette, Barna Izidort, a *Pesti Napló* felelős szerkesztőjét és Braun Sándort, a lap munkatársát megvesztegetés vétsége, ifj. Ábrányi Kornélt pedig „bűnpalástolás” és hatóság elleni erőszak miatt vád alá helyezték. A hivatalos titok, *Budapesti Hírlap*, 1895. február 5., 15. évf., 35. szám, 9-10. o.

¹⁷ A Zsitvay modorát nehezítő Issekutz Győző ifj. Ábrányi Kornél védője volt a *Pesti Napló*-perben.

¹⁸ *Képviselőházi napló*, 1892. XXII. kötet, 1895. január 19. – február 11., Ülésnapok 1892-426, 376-377. o.

¹⁹ H. E.: „Töreky-eset” 38 évvel ezelőtt, *Magyarország*, 1934. június 19., 41. évf., 136. szám, 15. o.

„A parlamentben egy törvényszéki tárgyalásokat vezető bíró ellen súlyos panaszok hoztak fel az ő képtelensége, durvasága és elfogultsága miatt. Akkor a miniszter a tárgyalások súlya alatt megígéri, hogy fegyelmi vizsgálatot fog elrendelni. Kinek áll érdekében, hogy a fegyelmi vizsgálat rendén az igazság kideríttessék [...]? Én azt hiszem, hogy az igazságszolgáltatásnak és így az igazságügyminiszter, aki az igazságszolgáltatási ügyekért felelős, érdekli az, hogy fegyelmi vizsgálat rendén azok a vádak, a melyek annyiszor elhangzanak a sajtóban, alaposan megvizsgáltsanak, azoknak fennállása kideríttessék, avagy hiábavalósága konstataáltassék.

Nem lehet, hogy az ország legtekintélyesebb bírósága élén álló egyén, bíró elnöklési képességének megítélése állandó tárgyát képezze a közélet vitatkozásának. [...]

Hát a miniszter úr azt mondja, konkrét vádakot kell felhozni. Én konkrét vádakot hozhatok fel és hozok is fel. Nem fogok egy egész nagy sorozatot felhozni, mert ha arra szüksége van a miniszter úrnak, megtehetem, hogy megnyitom a hírlapok útján a csődületet, hogy a kiknek panaszuk van Zsitvay Leó gorombáskodása és erőszakossága miatt, azok panaszait nekem mutassák be, hogy én a törvényhozás előtt azoknak a megtámadott közvéleménnyel és a félrevezetett igazságszolgáltatással szemben érvényt szerezhessenek.

Tudvalevő az, hogy egy idő óta a budapesti törvényszéknél való tárgyalások, midőn Zsitvay Leó csak alelnök volt s mint ilyen vezette a tárgyalásokat, a védőügyvédek és a tárgyalást vezető bíró úr között folytonos összeütközések voltak, összeütközések azért, mert a tanúvallomásoknál, a kérdések feltételénél célzatosan járt el a vádló érdekében, továbbá folytonosan terrorizálni igyekezett a védőket, a tanúkat is. És így [...] igyekezett az igazságot a neki tetsző alakba terelni és abba a formába utasítani, a melyben azt érvényesíteni akarta. A kir. ügyészeknél is, ha azok a vádat akként képviselik, hogy inkább vérebeknek tűnnek fel, mint az igazság kiderítésére hivatott egyik orgánumnak, ez mindig visszatetszést szül a közönségnél. De ha maga az eljárást vezető törvényszéki elnök az, a ki inkább kir. ügyésznek, inkább üldözőnek, inkább vádlónak természetét ölti magára és teljesen akként jár el, hogy elfogultsága azonnal a közönség szemébe tűnik, az megrendíti az igazságszolgáltatásnak a tekintélyét. [...]

Hogy mennyire képes tisztán és elfogulatlanul elnökölni, arra nézve azt kérdem én a t. miniszter úrtól, mondja meg nekem határozottan itt a ház előtt, vajon az a fegyelmi vizsgálat, a melyet elrendeltetett a képviselőházi felszólalások után, miben is végződött? Mi történt abban? Végleges határozat hozatott-e és ki hozta ezt a határozatot? Talán maga az igazságügyminiszter úr? [...]

Annál, a ki elnöki teendőkkal van megbízva, fontos, hogy modora legyen, hogy az úgy érintkezzék a közönséggel, úgy érintkezzék az igazságszolgáltatás orgánumaival, védőkkel, sőt még a vádlottakkal is,

hogya ellen senkinek panasza ne lehessen. Zsitvay Leó úr pedig nemcsak hogy a vádlottakkal, de a mi több, még bírótársaival szemben is a legnagyobb mértékben goromba, úgy, hogy azt hallom, hogy midőn bemennek hozzá s tőle, mint elnöktől jegyzőket kérnek a tárgyalásokra, azt mondja: 'Én nem állok az urakkal szóba, menjenek az irodaigazgató úrhoz!' Bocsánatot kérek, az az elnök, a ki a nyilvánosság ellenőrzése mellett gorombáskodik az igazság kiderítésére hivatott tényezőkkel, ki magánszobájában gorombáskodik a bírakkal és nem áll velük szóba, hanem utasítja őket az irodaigazgatóhoz, az a tapintatnak a legkisebb mértékével sem rendelkezik. [...]'²⁰

Ugron Gábor kijelentéseivel szemben Erdély Sándor megvédte Zsitvayt. Ígéretet tett arra, hogy megalapozott vádak esetén haladéktalanul kezdeményezni fogja vizsgálat lefolytatását. Hangsúlyozta azonban azt is, hogy pusztán annak alapján, hogy „milyen benyomást tesz egy ember viselkedése a végtárgyalás alkalmával, hogy milyen impresziót tett az valakire”, nem indíthat semmiféle eljárást. Elmondta, hogy az egyik országgyűlési képviselő felkereste őt, és arról számolt be, hogy a törvényszéki elnök „nem jól bánt vele”. Erdély utána nézett a dolognak, ám ahogy fogalmazott, „a legjobb akaratmal sem tudtam mást kisütöni, mint azt, hogy a képviselő úrra az ő saját személyi izgatottságánál fogva nem tett jó impressziót” Zsitvay. Hozzátette azt is, hogy

„nem voltam abban a helyzetben, hogy azt az embert, a kit mint tárgyaló bírót egészen helyén valónak tartok, a kit olyannak ismertem és teljes meggyőződésemből olyannak tartok, hogy kineveztethessem, mellőzhettem volna. [...] Kizárólag egy megfelelőnek tartott bírót kinevezése volt ez és semmi egyéb.”²¹

A büntető törvényszék elnökét az elkövetkezendő években is érték támadások. 1905 tavaszán a törvényszék előtt folyó eljárást egész egyszerűen „a tárgyalás valóságos paródiájaként” írta le Oláh Dezső ügyvéd:

„Az előadó úgy ahogy lemorzsolja az ügy ismertetését; a fellebbező ügyvédje, ha elég naiv azt hinni, hogy meghallgatják, iparkodik megokolni jogorvoslatát; persze erre az ellenfélen kívül a kutya se hallgat. Ha azután az ellenfél válaszára kíván a szerencsétlen fellebbező reflektálni, még ha csak a legvastagabb ténybeli tévedést is óhajtja kiigazítani, az elnök úr [Zsitvay Leó] egyszerűen elkobozza felszólalási jogát.”²²

1908 áprilisában óriási érdeklődés kísérte Polónyi Géza volt igazságügy-miniszter és Lengyel Zoltán újságíró sajtóperét, amelyet Polónyi indított sajtó útján elkövetett rágalmozás miatt.²³ Ekkor Zsitvay tárgyalásvezetési módszere ellen tiltakozott több

²⁰ *Képviselőházi napló*, 1892. XXXI. kötet, 1896. március 9–28. Ülésnapok 1892-581, 67-69. o.

²¹ Uo. 71. o.

²² *Advocatus* [Oláh Dezső]: *Paródia, A jog*, 1905. április 9., 24. évf., 15. szám, 120. o.

²³ Az ügy röviden: Amikor 1906. április 8-án megalakult a második Wekerle-kormány, Polónyi Géza kapta meg az igazságügyi tárcát. Halmos János, Budapest nyugalomba vonult polgármestere rendkívül neheztelt Polónyira, mivel az igazságügy-miniszter darabontnak tüntette őt fel. Az egyik törvényhatósági bizottsági közgyűlésen, amikor a Polónyi vezetése alatt állott belvárosi bizottsági tagok vezérszónoka Halmost „bántó tenorban aposztrofálta”, a volt polgármester, „aki ebben is

országgyűlési képviselő, ugyanis meglátásuk szerint a törvényszék elnöke „Polónyi-ellenes hangulatban”, „részhajló ridegséggel” vezette a tárgyalást, és nem tanúsította „azt a feltétlen tárgyilagosságot, amely a jogszolgáltató bírótól természetesen és méltán megkövetelhető”.²⁴ A Zsitvay elleni „izzó indulatot” Ugron Gábor „Parasztbíró” címmel megjelent írása tükrözi leginkább:

„Ilyen balkáni elnök még Magyarországon bírói széket nem ült [...]. Az igazságszolgáltatás természetével ellenkezik, hogy durva, sértegető legyen a bíró, még kevésbé a tárgyalást vezető elnök. A bírói tiszt a pártatlanságot követeli meg, különben hogy bízzanak benne a felek! A vezető elnök kell, hogy a szenvedélyeknek csillapítója legyen a felek között és éreztesse, hogy a bíróságban és ennek igazságszeretetében megnyugodhatnak a felek. A bírónak kell biztosítani, hogy az esküdtek, a közönség megláthassa az igazságot és részhajlatlan ítélete kialakulhasson.

Zsitvay úr zsarnok és nem bíró [...], hanem gyalázkodó fél, aki odamondogat mindkét félnek és a harmadiknak, a közönségnek is; de mindenekfölött a magánvádoló Polónyi Gézára ugrik rá és összekarmolgatja, mint egy veszett macska. [...]

Szabad-e egyáltalán bírónak ilyen módon székén szerepelni? Nem. A bírói szék tisztesség és nem azilum a büntetlenül sértegető paraszt természetű egyének számára. Azt a tiszteletet, amivel a bírói állásnak mindnyájan tartozunk, elsősorban a bírónak kell éreznie nemes pályája és kiváló állása iránt. Nem elég csak megkövetelnie másoktól a tiszteletet, mint Zsitvay, aki önmaga nem törődik vele, hanem kénye-kedve szerint, amint gyűlöl vagy szeret, eldobja magától és a bírói állás díszéből saját támadásaihoz védőpajzst csinál törvény által azok ellen, akik az ő oltalmára vannak bízva a törvény által.”²⁵

Zsitvay a fentiekre reflektálva újságírók előtt azt mondta, hogy „egy-egy lapok támadásaira méltóságomon alulinak tartom, hogy válaszoljak. Megjegyzéseimet erre vonatkozólag a tárgyalás után meg fogom tenni”.²⁶

Ugyan fegyelmi eljárás nem indult Zsitvay ellen, de tárgyalási modorát még hosszú éveken keresztül kritizálták, és ennek köszönhetően visszatérő szereplője volt a napilapok törvénykezési rovatainak.

Polónyi kezét látta, a társalgó teremben kifejezést is adott elkeseredettségének”. Indulatosan megjegyezte, hogy „Polónyi úr fővárosi bizottsági tagságát vagyonszerzésre használta föl!” A nyilatkozat nagy feltűnést keltett, másnap már a lapok is foglalkoztak az afférral. Halmos, akinek egészségi állapota ekkor már nagyon megrendült, orvosai tanácsára, békés úton intézte el Polónyival az ügyet. Lengyel Zoltán országgyűlési képviselő viszont „a békekötés után” a *Nap* vezércikkében „Vádat emelek...” címmel írt Halmos vádjáról. Kijelentette, hogy bizonyítani kívánja, hogy Polónyi Beke Erzsébet képviselőtében meg akarta zsarolni Nákó Sándor fiúmei kormányzót, továbbá azt, hogy a volt igazságügy-miniszter a Dunagőzhajózási Társaság, illetve a Gschwindt-gyár kitelepítése, valamint a városi és közüti villamos vasúttársaságok ügyében törvényhatósági bizottsági tagságát szintén vagyonszerzésre használta fel. A Polónyi-ügy zavarai. Polónyi följelentése, *Budapesti Hírlap*, 1907. január 30., 27. évf., 26. szám, 6. o.

²⁴ Támadás Zsitvay ellen, *Budapesti Hírlap*, 1908. május 1., 28. évf., 106. szám, 4. o.

²⁵ Uo. 5. o.

²⁶ Uo.

1929-ben Füzesséry Zoltán nyugalmazott ítélőtáblai bíró az *Esti Kurír* munkatársának adott interjújában elevenítette fel Zsitvay Leó „tanítását a főtárgyalási elnök magatartásáról”. Egy esküdtbírósági sajtóper tárgyalását követően egy ügyvédjelölt az egyik napilapban megtámadta az eljáró bírói tanács egyik bíróját. A hivatalból megindult rágalmazási pert fiatal tanácselnökként Füzesséry bíró kapta meg. A tárgyalás során az egyik tanú a sértett bíró személyére nézve az igazságtól teljesen eltérő vallomást tett. „Engem a kollegiális hév elragadott – mesélte Füzesséry –, a tanút összeszidtam, mire az feleselni kezdett velem és kettőnk között szóharc indult meg mindaddig, amíg észbe nem kaptam, hogy ez a főtárgyalás az én rovásomra megy”. Másnap Zsitvay behívatta és közölte vele, hogy szavazóbírónak osztja be, a tanácsnak pedig új elnöke lesz.²⁷

1941-ben, Zsitvay Leó születésének 100. évfordulója alkalmából az *Ujság* fiával, Zsitvay Tiborral beszélgetett. Az egykori törvényszéki elnököt eljárási metódusa miatt ért panaszokkal kapcsolatban elmondta, hogy édesapjának

„példás szigora miatt nemcsak elismerésben, de igen heves támadásokban is volt része. A sajtóban, sőt a parlamentben is támadták tárgyalási modora miatt, mert valóban, ahol rosszindulatot vagy éppen gonoszsgot látott, ott kíméletlen volt. Ha valaki előtte fölényeskedni próbált, ott nem késett, hogy az illetőt szellemes gúnnnyal a közderülség áldozatává dobja. Előtte mindenki – bármilyen előkelő közéleti pozíciót töltött be – egyszerűen csak 'tanú úr' volt”.²⁸

2.2. A Kúria ítélete Cseresznyés Sándor székelykeresztúri albíró ügyében.

1900. március 3-án a Kúria az elsőfokú fegyelmi bíróság ítéletét megváltoztatva Cseresznyés Sándort, a székelykeresztúri kir. járásbíróság albíróját a bírák és bírósági hivatalnokok felelősségéről szóló 1871. évi VIII. tc. 20. §-a alapján²⁹ emelt fegyelmi vétség vádjá alól felmentette, és az iratoknak a székelyudvarhelyi kir. törvényszék elnökéhez való áthelyezéséről rendelkezett „a fenforogni látszó csekélyebb rendetlenség megtorlása céljából”. Az ítélet indoklása szerint:

„Vádlott beismerésével és a tanúk vallomásával bizonyítva van ugyan, hogy vádlott a járásbíróságnál tartott tárgyaláskor a panaszló életviszonyainak megjelölésére vonatkozóan a 'kurva' kifejezést ismételve használta, a vizsgálat adataiból azonban az is kitűnik, hogy erre az a körülmény szolgáltatott alkalmat, hogy panaszló közös háztartásban él A. P.-vel anélkül, hogy közöttük házassági kötelék avagy bizonyos meghatározott szolgálati viszony keletkezett volna; habár tehát panaszló emez életviszonyának – az eljárás keretében esetleg jogosult – megjelölésénél az ügyfelek iránt tanúsítandó előzékenységgel összhangzó

²⁷ Mit mondott Zsitvay Leó a főtárgyalási elnök kötelességeiről és a tárgyalásvezetés hangjáról, *Esti Kurír*, 1929. június 12., 7. évf., 130. szám, 8. o.

²⁸ Kornitzer Béla: Zsitvay Leó fia, Zsitvay Tibor volt igazságügyminiszter beszél apjáról, a büntető törvényszék egykori nagynevé elnökéről, *Ujság*, 1941. december 25., 18. évf., 294. szám, 31. o.

²⁹ 1871. évi VIII. tc. 20. § Fegyelmi vétséget követ el [...] azon bíró vagy bírósági hivatalnok:

- a) ki hivatali kötelességét vétkenesen, de nem azon bűnös célból szegi meg, hogy ez által magának vagy másnak illetéktelen hasznot szerezzen, vagy valakinek jogtalan kárt okozzon;
- b) ki botrányos magaviselete miatt tiszteletre s bizalomra méltatlanná válik.

*kevésbé keserítő kifejezés volt volna is vádlott részéről használandó, a panaszolt kifejezés alkalmazása mégis, tekintettel arra, hogy az a tényleges állapotnak magyarázatára vonatkozott s a tanúk egybehangzó vallomása szerint a panaszló sértésére irányult minden célzat nélkül használatott, súlyosabb beszámításu fegyelmi vétségnek minősíthető nem volt, s így az elsőfolyamodásu fegyelmi bíróság ítéletének megváltoztatásával panaszlott albíró az ellene emelt vád s következményeinek terhe alól felmenteni kellett.*³⁰

2.3. Panasz Bárkányi Zoltán, szegedi községi bíró ellen. 1913 júliusában Ónodi László hajózási tisztviselő beadványt intézett Lázár György szegedi polgármesterhez, amelyben Bárkányi Zoltán községi bíró³¹ tárgyalási modorát kifogásolta. Különböző hanyagságokra és rendellenességekre hivatkozva fegyelmi eljárás lefolytatását kérte az ügyben. Sérelmezte, hogy a községi bíró sohasem tesz pontosan eleget hivatali kötelezettségeinek, általában csak 9 és 10 óra körül, de van, hogy csak 11 óra tájban érkezik a hivatalba, és rövid idő múlva már távozik is. A perlekedő felekkel „a legdurvább és legudvariatlanabb hangon” beszél, „vaskos gorombaságokat” mond, és, aki „mindezeket eltűrni és lenyelni nem hajlandó és tiltakozik a bíró úr hivatalnokhoz nem illő viselkedése”³² miatt, azt minden további nélkül megbírságolja. A beadványban foglaltak igazolására tanúkat is megnevezett Ónodi. Bárkányi ügyében a vizsgálatot lefolytatták, ám ennek során a panaszok nem nyertek megerősítést, így a községi bírót 1914. február 16-án a fegyelmi választmány felmentette a vádak alól.³³

2.4. A hivatalvesztésre ítélt Fayl Ivor büntető törvényszéki tanácselnök. Fayl Ivor³⁴ egyike volt „a legjellegzetesebb igazságszolgáltatóknak, akinek nemcsak ítéleteiben, hanem tárgyalási modorában és általában egész egyéniségében megnyilatkozott a mai idők szelleme”. 1919 után egyike volt a legfoglalkoztatottabb bírónak, a legnagyobb politikai perek ítélkező tanácsának tagjaként, illetve a népbiztosok perének egyik szavazóbírájaként is működött. Ezt követően egyesbíróként járt el büntetőperekben. „A vádlottak rettegtek tőle és nem egyszer volt tárgyalóterme hangos botrányoknak színhelye.”³⁵ Tárgyalási

³⁰ A Kúria ítélete (1900. március 3. 118/900. sz. a.). A bíró tárgyalási modora, *Jogtudományi Közlöny*, 1900. május 18., 35. évf., 20. szám, 160. o.

³¹ *Bárkányi Zoltán* (Zsombolya, 1875. július 27. – Szeged, 1966. június 28.) a budapesti tudományegyetemen folytatta jogi tanulmányait. A jog- és államtudományi doktorátus megszerzését követően ügyvédjelölt Szegeden. 1901-ben Szeged város aljegyzőjévé választották. 1902-től községi bíró. Az első világháborúban népfelkelő századparancsnokként szolgált, 1915-től 1917-ig hadbíró. 1920-ban a Nemzeti Hadsereg tagja lett. 1922-ben a városi árvaszék elnökévé választották, hivatalát az 1929. évi tisztújításig viselte. Rideg modora miatt népszerűtlenné vált, a választást elveszítette, nyugdíjazását kérte.

³² Följelentés a szegedi községi bíró ellen, *Délmagyarország*, 1913. július 20., 2. évf., 168. szám, 9. o.

³³ Bárkányi Zoltán dr. fegyelmi ügye, *Délmagyarország*, 1914. február 17., 3. évf., 39. szám, 8. o.

³⁴ *Fayl Ivor* (1876–1940) jogi tanulmányait a budapesti tudományegyetemen folytatta, majd 1902-től a budapesti kir. büntető törvényszék, utóbb a VII. kerületi kir. járásbíró joggyakorló lett. 1905-től aljegyzőként, 1909-től jegyzőként, 1913-tól albíróként, 1915-től bíróként teljesített szolgálatot a budapesti kir. büntető törvényszéken, 1924-ben tanácselnöki címmel ruházták fel. 1928-tól a balassagyarmati kir. törvényszék bírója, 1939-től tanácselnöke.

³⁵ Fayl bírót hivatalvesztésre ítélték, *Népszava*, 1927. november 6., 55. évf., 252. szám, 9. o.

modora miatt gyakorta került összetűzésbe a védőkkel. Számos fegyelmi feljelentést tettek ellene, főként azzal vádolták, hogy szabálytalanul vezeti a tárgyalásokat. Emiatt néhány alkalommal megrovásban részesült, 1927 novemberében pedig hivatalvesztésre ítélték.

1926 nyarán két ügyvéd, Parragh Sándor és Hernád Henrik tett fegyelmi feljelentést Fayl ellen, amelyben elsősorban a tanácselnök tárgyalási modorát sérelmezték, valamint azt kifogásolták, hogy „túlságosan egyéni módon bánik az ügyvédekkel és túlságosan szigorú hangú a vádlottakkal szemben”.

Terjedelmes beadványt fogalmazott meg Parragh Sándor budapesti ügyvéd, akinek egy, Fayl Ivor által vezetett büntetőper tárgyalása kapcsán „rendkívül kínos incidensei voltak” a tanácselnökkel. Parragh és Fayl tanácselnök között éles szóváltás bontakozott ki az egyik tárgyaláson, mivel a védő többszöri figyelmeztetés ellenére is megsértette a tárgyalás rendjét. A vita hevében Fayl kizárta az ügyvédet a tárgyalásról. Amikor a következő tárgyalási napon Parragh ismét megjelent, a tanácselnök detektíveket rendelt a tárgyalóterembe, akik – az elnök utasítására – az ügyvédet kivezették a tárgyalóteremből. A következő tárgyaláson nagyjából ugyanez a jelenet ismétlődött meg, és a szokatlanul viharos összeszólalkozás után a tanácselnök ismét detektívekkel vezettette ki a renitens Parraghot.³⁶

Az eset után Parragh feljelentést tett Fayl Ivor ellen a fegyelmi hatóságnál. Az ügyészség azonban nem vállalta a tanácselnökkel szemben a vád képviselését, így Parragh pótmagánvádlóként lépett fel. A vizsgálat lefolytatását követően a budapesti kir. ítélőtábla mint fegyelmi bíróság Faylt felfüggesztette állásából. Fegyelmi ügyét 1927 februárjában tárgyalták, a hivatalvesztést – a nyugdíjigény épségben tartása mellett – kimondó marasztaló ítélet 1927. november 5-én született meg.³⁷ Az elsőfokú ítéletet 1928. február 4-én a bírói testület legfelsőbb tanácsa megsemmisítette, és Fayl Ivort 1000 pengő pénzbüntetésre ítélte, és állásába visszahelyezte.³⁸

Parragh Sándor az igazságügy-miniszternél is feljelentette Faylt, méghozzá kivezettetése miatt személyes szabadság megsértésének büntette, hivatali hatalommal való visszaélés, becsületsértés és rágalmazás címén. Az Igazságügyminisztériumból a feljelentés az ügyészségre került, és a vádhatóság 1926. május 24-én bűncselekmény hiányában megszüntette az eljárást.³⁹

2.5. Kritika Töreky Géza büntető törvényszéki elnökkel szemben. A budapesti kir. büntető törvényszék Töreky Géza⁴⁰ elnökletével 1934. június 9-én

³⁶ Két ügyvéd offenzívája Fayl Ivor tanácselnök ellen, *Az Est*, 1926. június 2., 17. évf., 122. szám, 14. o.

³⁷ Hivatalvesztésre ítélték egy bírót, *Budapesti Hírlap*, 1927. november 6., 47. évf., 252. szám, 25. o.

³⁸ Dr. Fayl Ivor törvényszéki tanácselnököt a Kúria visszahelyezte állásába, *Pesti Hírlap*, 1928. február 5., 50. évf., 29. szám, 18. o.

³⁹ Két ügyvéd offenzívája Fayl Ivor tanácselnök ellen, *Az Est*, 1926. június 2., 17. évf., 122. szám, 14. o.

⁴⁰ *Töreky Géza* (Baja, 1873. május 1. – Luzern, 1961. szeptember 14.) jogi tanulmányait a budapesti tudományegyetemen folytatta. 1896-ban joggyakornokként a budapesti kir. büntető törvényszéken kezdte meg működését, ahol Zsitvay Leó jegyzője lett. 1900-tól Egerben volt alügyész. 1903-ban berendelték az Igazságügyminisztériumba. 1915-ben a budapesti kir. ítélőtábla, 1921-ben a Kúria bírója lett. 1922-ben a budapesti kir. büntető törvényszék másodelnökévé, majd 1926-ban elnökévé nevezték ki. Politikai és sajtópereket, valamint irodalmi vonatkozású büntetőpereket (1931 áprilisában

kezdte meg a főtárgyalást a hűtlen kezelés, csalás és hivatali sikkasztás büntetével vádlott Dréhr Imre népjóléti államtitkár ellen folyó büntető perben.

Néhány nappal később, június 12-én a képviselőházban Friedrich István országgyűlési képviselő, bár magára nézve is kötelezőnek tartotta azt az elvet, hogy az országgyűlés folyamatban lévő bírósági tárgyalásba nem szól bele, kifogásolta a Dréhr-per tárgyalási módszereit. Sérelmezte többek között, hogy Töreky elnök kioktatta nemcsak a vádlottat, hanem a tanúkat és a szakértőket is, elutasította a tanúkkal való gorombáskodást és fölényeskedést, sőt azt is, hogy Töreky „lepocskondiázta” a vádlott államtitkárt.

„Nekem az a benyomásom, hogy a szóban levő elnök úr nem bírja a tárgyalást idegekkel. Bocsnátot kérek, nemcsak a vádlottnak kell uralkodnia az idegein, nemcsak a tanúnak kell rendesen viselkednie, hanem az elnök úrnak kell elsősorban az idegein uralkodnia, és az elnöknek kell elsősorban a tónust és a stílust diktálnia.”⁴¹

A független magyar igazságszolgáltatás „rendíthetetlen tisztességét és pártatlanságát” szem előtt tartva, nem fogadta el, hogy „egy törvényszék elnöke felülhet sztratoszférikus magasságokba, és onnan mindent lefitymálva, mindent leintve, mindent lesajnálhat, mindenkivel gorombáskodhatik.”⁴² Friedrich István felszólalása nem maradt visszhang nélkül... A képviselőház június 13-i ülésén Lázár Andor igazságügy-miniszter úgy nyilatkozott, hogy

„az ítélkezés függetlensége [...] megkívánja azt, hogy folyamatban lévő tárgyalásba még ilyen kritika alakjában se avatkozzék bele a törvényhozás, sem pedig a felügyeletre hivatott miniszter. Mert bármilyen modorban, vagy módon történik is a beavatkozás, alkalmas volna annak a látszatnak felkeltésére, mintha az ítélkezés érdemére óhajtana befolyást gyakorolni”⁴³

Friedrich István a miniszter közreműködését kérte abban, hogy a tárgyaláson folyó „közmegebotránkozásnak” vége legyen. Felháborítónak tartotta, hogy Töreky elnök a vádlott védőjével úgy bánik, mint „egy kölyökkel”, és „rácsördít”, hogy „ne fecsegen, ne ismételgessen, nevetséges, amit össze-vissza beszél”.⁴⁴

Az igazságügy-miniszterhez benyújtott felterjesztésében a Budapesti Ügyvédi Kamara vizsgálatot és felügyeleti intézkedést követelt az ügyben, mivel „olyan jelenségek merültek fel” a vádlott, továbbá egyes tanúk kihallgatása körül,

néhány verse miatt Radnóti Miklóst nyolcnapi elzárásra ítélte) tárgyalta. A rögtönítélő bíróság elnökeként ő ítélte halálra és végeztette ki Sallai Imrét és Fürst Sándort 1932. július 29-én. 1934 októberétől a Kúria másodelnöke, 1937. október 2-től elnöke. 1944. június 30-án vonult nyugalomba. A nyilas hatalomátvétel után 1944. november 11-én letartóztatták, majd a sopronkőhidai m. kir. országos fegyintézetbe szállították. Megbetegedett, 1945. február 6-án a soproni hadikórházba szállították, majd Ausztriába, utóbb Németországba vezetett útja. Életének utolsó éveit Svájcban töltötte. A politikai közéletben többször éles kritikával illették, főleg az állam és a társadalom fennálló rendjének veszélyeztetésével megvádoltakkal szemben hozott ítéletei miatt. Működésének és a büntető bíraskodás céljáról vallott nézeteinek megítélésében ma sincs konszenzus a történészek között.

⁴¹ *Képviselőházi napló*, 1931. XXIII. kötet, 1934. május 17. – június 26. Ülésnapok 1931-292, 590. o.

⁴² Uo.

⁴³ *Képviselőházi napló*, 1931. XXIII. kötet, 1934. május 17. – június 26. Ülésnapok 1931-293, 602. o.

⁴⁴ Uo. 603. o.

amelyeket nehezen lehet összeegyeztetni a bűnvádi perrendtartás szellemével, a bírói köteleességteljesítés követelményeivel és a védelemnek törvényadta jogaival.⁴⁵

A Törekyt ért éles támadást más szemszögből világította meg Márai Sándor abban a nyílt levélben, amelyet az *Ujság* hasábjain intézett Friedrichhez. Márai szerint Töreky tárgyalótermi viselkedése, erőteljes hangja, amely az érdekeltek számára gyakran nehezen elviselhető agresszivitással párosul, éppen azt bizonyították, hogy

„ez a bíró pártatlan, akárkivel áll is szemközt. Tekintély, név, rang nem imponál neki. Objektíven meg kell állapítania mindenkinek, aki hallotta Töreky elnököt, hogy tud az elnöki székből kis, nyomorult emberekkel csaknem barátian, emberien, atyaián társalogni; és tud a földi hatalmasokkal szemben jupiter-tonansi fölényvel mennydörögni”.

Márai ugyanakkor egyetértett az országgyűlési képviselővel abban, hogy a törvényszéki elnök tárgyalási stílusa és modora „alkalmas arra, hogy a közönségben a magyar jogszolgáltatás egyik legfőbb tekintélye iránt nyugtalanságot és visszás érzéseket keltsen.”⁴⁶

2.6. A bírák tárgyalási stílusa az 1920-as és 1930-as évek írók ellen indított pereiben. „Irodalmi perek” címmel tartott előadást Németh Imre író, országgyűlési képviselő a Bartha Miklós Társaság ülésén 1937 novemberében. Az 1930-as évek írói ellen indított perek kapcsán óhatatlanul szóba került a bírák tárgyalótermi modora is:

„Én mint a magyar törvényhozás tagja is szembeszállok azzal a felfogással, amely azt mondja, hogy a bírói tárgyalás metódusát nem lehet bírálni! Azt mondom: ez egyenesen kötelesség, főként ha azt látjuk, hogy bizonyos tárgyalási metódusok a legfőbb társadalmi erőt, a független bírói tekintélyt veszélyeztetik. Ennek a bírói tekintélynek védelmében emelem fel szavamat bizonyos tárgyalási metódussal szemben. A bíró kérdezzen, vallasson és ítéljen, de ne vitatkozzék a vádlottak padjának inferioritásába bilincselvett vádlottal. A bíró mondja el felfogását az ítéletben, de ne mondjon véleményeket, amelyek szinte prejudikálnak.

A bíró a bírói székben legyen megtámadhatatlanul fölényes, okos és bölcs, sugározzék magatartásából még a legelvetemültebb bűnöző felé is az emberi jószág megértő és mindig szuggesztív erejű pártatlansága.”⁴⁷

⁴⁵ Vizsgálatot követel az ügyvédi kamara a Dréhr-tárgyalás vezetése miatt, *Népszava*, 1934. június 23., 62. évf., 139. szám, 4. o.

⁴⁶ Márai Sándor: Nyílt levél Friedrich István országgyűlési képviselő urhoz, *Ujság*, 1934. június 14., 10. évf., 132. szám, 1. o.

⁴⁷ Az irodalmi pörök. Németh Imre előadása, *Pesti Napló*, 1937. november 11., 88. évf., 256. szám, 11. o.

3. Illemtudex a tárgyalóteremben

Mindezek nyomán 1934 júniusában Halmi Bódog budapesti központi kir. járásbíró az *Ujság* című napilapban tárgyalótermi illemtudexet tett közzé, amelynek néhány pontját idézzük:

„2. A kérdések feltevésénél csak a peranyag keretei közt maradjunk és a bíró azon túlmenő társadalmi, erkölcsi, világnézeti kritikákat ne hangoztasson, mert ezek a riport számára csemegék lehetnek, de azok kiélezett használata a bíró jogkörét meghaladja és abszolút pártatlanságukba vetett hitet megrendítheti.

3. A vádlottnak szuverén joga védekezni, sőt hazudni is és ezért szenvedélyes hangú pironogatást eltérni nem tartozik, viszont azonban a bírónak kötelessége a lehetőségig, tehát nyomozótehetsége teljes erejével az igazságot kideríteni és ez a munka pedig nem a simogató gyengédség munkája. [...]

5. A bíró ne használjon élceket és ne ironizáljon, mert egyikhez sincs tehetsége, amint azt számos főtárgyalásvezető igen diszharmonikus kilengései bizonyítják.

6. Sok incidenst előzhetne meg ennek a köszönési formának egységes alkalmazása: 'Jó napot kívánok', mert direkte sértő lehet, különösen nem megfelelő hangsúly mellett, ha a fél takarékoságból a 'kívánok'-at elsikkasztja.

7. A hivatalos érintkezésben [...] leghelyesebb a hideg udvarias hangot alkalmazni. A semmi baráti összeköttetésen alapuló: 'szervusz, kérlek alássan', vagy a régi katonai szubordinációt majmoló 'alázatos tisztelettel' éppen olyan helytelen, mint a 'hallja maga' ráförmedő brutalitása. Az ügghöz, az esethez, a tényekhez fonódó tárgyilagosság legyen a hivatal és a hivatalos élet hangja. Ebből talán nem születnek riportszenzációk, de maradéktalan megvalósulása, közmegnyugvást kelt, fokozza a bizalmat és erősíti a közhivatal és a közhivatalnok tekintélyét.⁴⁸

A fentiekben vázolt némiképp lesújtó helyzet ellenére, hangsúlyoznunk kell, hogy a leírt esetek nem általános jelenségként jelentek meg a XIX. század végén és a XX. század elején a magyar bírósági tárgyalótermekben. Hála bírói karunk magas színvonalának, a bírók többségének tárgyalási stílusát nem kifogásolta sem a jogkereső közönség, sem a jogi szaktudással felvértezett szakmai közösség.

⁴⁸ Halmi Bódog: Illemtudex a tárgyalóteremben, *Ujság*, 1934. június 27., 10. évf., 143. szám, 7. o.